

A stylized world map in a light blue color, centered on the Atlantic Ocean, serving as a background for the text.

UNIVERSITETI I AAB

FINANCA NDËRKOMBËTARE

Prof. Ass. Dr. Bekim Berisha

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

Çka është SMN?

- *Tërësia e marëdhënieve monetare ndërmjet vendeve të ndryshme dhe normat juridike me anë të të cilave ato rregullohen*
- SMN përfshin disa elemente:
 - *Njësia monetare ndërkombëtare;*
 - *Kurset e këmbimit;*
 - *Regjimin e qarkullimit valutor;*
 - *Rregullat e livrimit të mallrave;*
 - *Pagesat me jashtë*

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

Edhe pse i ngjashëm me SMK, dallimet janë:

- 1) Çdo shtet ka njësinë e vet monetare dhe politikat monetare, ndërsa SMN disa monedha kombëtare
- 2) Çdo shtet ka një bankë që kryen funksionin e emetimit të parasë, SMN nuk ka një bankë që emetonë paranë botërore (zhv. i pabarabartë i vendeve të ndryshme)

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

Kush e luan rrolin e standardit monetar?

➤ **Metalet e çmuara (ari dhe argjendi)**

Në MMN çdo monedhë kombëtare mund ta shprehë vlerën e saj nëpërmjet paritetit në ar.

Standardi monetar lidhet me:

- Natyrën, dhe
- Kushtet e emetimit të parasë

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

Paraja e SMN quhet – PARAJA STANDARDE

Gjatë evaluimit, SMN ka përshkruar 4 stanarde monetare:

1. Standardi dymetalik
2. Standardi njëmetalik
3. Standardi i cunguar i arit
4. Standardi i parasë letër

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI DYMETALIK (BILEMATLIK)

Ari dhe argjendi janë përdorur për rreth 6 shekuj. Zbulimi i minierave të reja të argjendit dhe rritja e sasisë së prodhuar ndikoi në rënjen e vlerës së brendshme dhe në fund të shekullit 19 shumë vende nuk e preferojnë shtypjen e monedhave prej argjendit.

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI NJËMETALIK (MONOMETALIK)

Sistemi i standardit të plotë të arit
(1880 – 1914)

U zbatua përgjatë shekullit XIX dhe në fillim të sh. XX
Shteti garantonte konvertimin e monedhës së saj për
një sasi të caktuar ari, duke ble ose shit ar për një
çmim fiks të shprehur në monedhën e saj për çdo unc
(1 onc=28.349 gram)

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI NJËMETALIK (MONOMETALIK)

Çdo valutë mund të shkëmbehej për një sasi të caktuar ari. Duke e përdorur mekanizmin e arbitrazhit. P.sh.

Supozojmë se qeveria britanike vendos çmimin e arit në 10 paund për onc. Qeveria amerikane 20 dollar për onc. Të dy monedhat i referohen çmimit për një Onc ari.

Barazimi: $20/10 = 2$

Ose: 2 dollar amerikanë për një paund britanik.

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI NJËMETALIK (MONOMETALIK)

Nëse KK do të ishte më i lartë psh: 2.01\$ për £
Tregtarët e valutave duke shfrytëzuar arbitrazhin mes
dy monedhave mund të blinin ar në SHBA me
20\$/onc dhe ta shisnin në Angli me 10£/onc. Pastaj
do ti shisnin £ për 20.10\$ e cila ju sjell fitim prej
0.10\$/onc.

Meqenëse ata do ta ofronin £ në tragun e huaj të
këmbimit. Vlera e £ do të binte menjherë në 20\$ për
£, duke eliminuar kështu përfitimin nga arbitrazhi dhe
duke e vendosur çmimin ekuilibër.

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI NJËMETALIK (MONOMETALIK)

Veçoritë e këtij sistemi ishin:

1. Brënda shtetit lejohej të pritej lirisht vetëm ari edhe pse kishte edhe monedha tjera në qarkullim
2. Eksporti dhe importi i arit ishte i lirë dhe pa asnjë kufizim
3. Barazia e plotë ndërmjet çmimit të metalit AR dhe çmimit të arit në monedhë.

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI NJËMETALIK (MONOMETALIK)

Problemet e këtij sistemi ishin:

1. Vendet duhej të mbanin sasi të konsiderueshme të arit në rezerva (kosto e madhe për taksapaguesit)
2. Munges e marëvshjeve ndërshtetore për mbajtjen e çmimit të pandryshuar të arit, si rezultat i presioneve politike të qeverive për ndryshimin e çmimit të arit të shprehur në monedhën e tyre.
3. Nevoja për mbajtjen e rezervave të arit ua mundësojë koncentrimin e tij në vendet e fuqishme

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

FORMA E CUNGUAR E STANDARDIT TË ARIT
(1918-1939)

Karakteristikat e këtij sistemi ishin:

- Rritja e shpenzimeve gjatë LPB;
- Financimi i luftës;
- Mosrespektimi i lidhjes ARI- PARA LETER
- Emetimi i pakontrolluar i kartëmonedhave
- Hiper-inflacioni
- Depresioni i madh ekonomik

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

FORMA E CUNGUAR E STANDARDIT TË ARIT

Karakteristikat e këtij sistemi ishin:

- Administrim i centralizuar nga bankat qendrore i rezervave të arit
- Ndalesa e prerjes dhe qarkullimit të lir të monedhave prej arit
- Kartmonedhat nuk mund të këmbehen me ar
- Si mjet rezerv krahas arit përdorej Sterlina angleze e më pas dollari amerikan

(Kjo shpjegon fuqinë ekonomike mbizotëruese të vendeve)

SISTEMI MONETAR NDËRKOMBËTAR

STANDARDI I PARASË LETËR

Karakteristikat e këtij sistemi ishin:

- Përfaqësim i parasë standarde përmes kartëmonedhave
- Emetohen nga bankat qendrore të të gjitha vendeve
- Eshtë para e dekretuar (me ligj)
- Përdoret në qarkullim, por
- Pa të drejtë këmbimi me ar
- Ari mbahet vetëm si rezervë

SMN I BRETON WOODS-it

- Konferenca e parë u mbajtë në korrik 1944
- Qëllimi:
- *Krijimi i sistemit të ri monetar ndërkombëtar*
- Synimi:
- krijimi I SMN të qëndrueshëm;
- kontrolli i këmbimeve valutore; dhe
- racionim i importeve

Të arriturat:

U formua FMN, dhe BBRZH

SMN I BRETON WOODS-it

FMN – kishte qëllim:

- Përkrahja e rritjes së tregtisë botërore nëpërmjet:
 - Vendosijes së rregullave për mbështetjen e kurseve të këmbimit fiks;
 - Vendosijen e konvertibilitetit universal të monedhave; dhe
 - Dhënja hua për vendet anëtare.

BERZH – siguronte hua afatgjata për të ndihmuar zhvillimin e vendeve me investime që ndihmonin në zhvillimin e tyre.

SMN I BRETON WOODS-it

Bazë e këtij sistemi ishte ARI (teoretikisht)
Në praktik ishte dollari.

- ❑ SHBA morën përsipër blerjen dhe shitjen e lirë dhe pa kufizim të arit me dollarin.
- ❑ Çmimi i vendosur sipas marrëveshjes ishte 35.2

USD = 1 onc AR
(ose 1 USD = 0,888 miligram ar)

SMN I BRETON WOODS-it

Pse SHBA e fitoi këtë pozitë monopoliste?

- ❑ SHBA siguronte 50% të prodhimit industrial botëror (pa Bashkimin Sovjetik)
- ❑ Në tregtin botërore prodhimet e saja zinin mbi 30% të eksporteve
- ❑ Rezervat e arit ishin përqëndruar kryesisht aty (më 1944 ishin rreth 75% të rezervave botërore)

SMN I BRETON WOODS-it

Karakteristikat e kësaj marëveshjeje ishin:

Kursi PARETO

- Të gjitha vendet pranuan për të mbajtur një vlerë fikse në \$ të monedhave të tyre.
- Ato mabnin \$ si rezerva valutore
- Ta përdornin për blerjen e monedhave të tyre kur vlera e saj të binte, dhe
- Ta përdornin për shitje të monedhës së tyre kur vlera e saj të rritej.

Si rezultat:

Kursi i këmbimit për të gjitha valutat do të ishte FIKS

SMN I BRETON WOODS-it

Karakteristikat e kësaj marëveshjeje ishin:

Kursi PARETO

Psh:

Nëqoftëse vlera e £ = 2.00 \$/£ dhe vlera e frangës franceze do të jetë 0.25 franga/\$, atëherë kursi i këmbimit të frangës me paundin do të ishte:

$$(\$/\text{£}) / (\$/\text{F}) = (\text{F}/\text{£})$$

$$(2.00) / (0.25) = 8.00$$

Tetë franga janë të barabarta me një paund

SMN I BRETON WOODS-it

Karakteristikat e kësaj marëveshjeje ishin:

Kursi PARETO

Nëqoftëse vendet do të hasnin në vështërsi të përkohshme për sa i përket disponimit të rezervave valutore në dollarë, ato mund të merrnin borxh nga FMN

SMN I BRETON WOODS-it

Dështimi i marëveshjes

- ✓ Në vitet 60' çmimi i arit po i tejkalonte kufijt e vendosur
- ✓ Në vitin 1961 marëveshja e arit – 10 vende më të zhvilluara patën synim ruajtjen e vlerës së dollarit
- ✓ Këto vende shitën ar në tregun monetar me 35.2\$/onc
- ✓ Çmimi I arit u mbajt artificialisht
- ✓ Kërkesa për ar rritej
- ✓ Rezervat e vendeve zvoglohenin duke grumbulluar \$
- ✓ Vendet filluan të tërhiqen nga marëveshja
- ✓ Marëveshja përfundoi në vitin 1968

SMN I BRETON WOODS-it

Rrugëdalja

- ✓ Në vitin 1968 u krijua tregu i dyfishtë i arit
- ✓ Ari do të kishte dy çmime:
 1. Çmimi zyrtar fiks në kufijtë 34,92 – 35.2 \$/onc i cili do të shërbente vetëm për veprimet ndërmjet bankave qendrore; dhe
 2. Çmimi që do të luhatej lirisht në treg (industrial)

Pra, ari po shëndrrohej në mall të zakonshëm (teoria e Kejnsit)

SMN I BRETON WOODS-it

Rrugëdalja

- ✓ FMN shërbente si një bankë qendore
- ✓ Me kalimin e viteve burimet e fondit ishin të pamjaftueshme
- ✓ Në vitin 1967 u krijua një mjet i ri i rezervës ndërkombëtare DTS – e Drejta e Tërheqjes Speciale (KARTA E ARTË)
- ✓ Vlera e një DTS = mesatare e ponderuar e vlerave të valutave të vndeve më të mëdha të industrializuara.

SMN I BRETON WOODS-it

Karakteristikat e DTS janë:

- ✓ DTS është para llogari (mbahet në librat e llogarive të bankës qendrore)
- ✓ DTS është mjet i kreditimit ndërkombëtar (kuota vjetore e shteteve anëtare)

DTS – pra është paraja llogari (tërësia e regjistrimeve kontabël në librat e FMN-së), sepse ajo materialisht nuk ekziston.

1 DTS = 1 USD (ose 1/35 e oncit) Kur çmimi l arit u rrit në 42.2 USD, DTS u barazua me 1,2 USD

ZHVLERESIMI I \$ DHE KRIZA MN E VITEVE 1970

Ndërmjet viteve 1950-1970 defiziti neto I SHBA-ve arriti shifrën 34 miliardë USD.

Inflacioni vazhdoi të rritej.

- ✓ SHBA shpalli zyrtarisht se nuk do të merrë përsipër kthimin e dollarëve në ar.
- ✓ Dollarët i zhvlerësuan dy herë

Shkaqet:

- ❑ Rritja e fuqisë konkurruese e vendeve të tjera;
- ❑ Rritja e shpejtë e çmimit të naftës në botë;
- ❑ U pasua me një inflacion të përgjithshëm;
- ❑ Kriza e borxheve, etj.

ZHVLERESIMI I \$ DHE KRIZA MN E VITEVE 1970

- ❑ Në vitin 1971 zhvlerësimi zyrtar ishte në masën 7,9%
- ❑ Në vitin 1973 zhvlerësimi zyrtar ishte në masën 10%

Si rezultat i dështimit të këtij sistemi të Breton Woodsit:

- ✓ U rivlerësuan monedhat e vendeve si:
 - ✓ Gjermania, Franca , Japonia etj,
 - ✓ U rrit deficiti në bilancin e pagesave të SHBA-së
 - ✓ U ulën rezervat e arit në masë të konsiderueshme në SHBA (në vitin 1971 ato ishin 25% të rezervave botërore)

SISTEMI MONETAR PAS VITIT 1973

- ❑ Në mesin e viteve 1980 vendet e zhvilluara kuptuan nevojën për një bashkëpunim ndërkombëtar monetar.
- ❑ Në fillim të vitit 1987 SHBA, Japonia, Britania, Gjermania Perëndimore, Franca, Kanadaja dhe Italia arritën një marrëveshje – MARREVESHJA E LUVRIT

Për:

1. Bashkërendimi e politikave ekonomike, dhe
2. Norma këmbimi më të qëndrueshme

SISTEMI MONETAR PAS VITIT 1973

SMN karakterizohet nga disa tipare kryesore:

1. Nuk ka një standard monetar të vetëm si bazë. Dollari dhe valutat e vendeve tjera luhaten lirisht në tregjet valutore dhe kurset e tyre formohen në bazë të kërkesës dhe ofertës.
2. Në zona të caktuara gjeografike është karakteristike mbizotërimi i një valute të veçantë. Janë formuar zonat valutore, psh.Z.e dollarit, Z. e euros, Z. e paundit etj.
3. Pas viteve 90-ta funksionin Tregu i Përbashkët European.